

PIJPELOGIE IN POLEN OPROEP AAN DE NEDERLANDSE PIJPENVERZAMELAARS

door Arnold Carmiggelt i.s.m. Dariusz Lesnikowski

Inleiding

Dariusz Lesnikowski in Lodz, medewerker aan de universiteit van deze stad, schreef een van zijn doctoraalscripties over pijpelogische vondsten in Polen. Hij was daarom geïnteresseerd in de onderzoeksresultaten van zijn Nederlandse collegae. Eind 1987 besloot hij een brief te sturen naar de Rijksuniversiteit van Groningen om zich te laten informeren over het Nederlandse pijpelogisch onderzoek. Na enige omzwervingen kwam de brief bij mij terecht, waarna een correspondentie op gang kwam, wat resulteerde in een bezoek in september van het afgelopen jaar aan Polen.

Poolse pijpelogie

Tijdens dit bezoek werden twee pijpencollecties bekeken, namelijk die van dr. Andrzej Romanow, medewerker aan het instituut van geschiedenis van de universiteit van Gdansk, en die van de heer Edward Zimmermann, pijpenverzamelaar, eveneens te Gdansk. De heer Romanow verzamelt al jaren kleipijpen in en om Gdansk. Door zijn drukke werkzaamheden komt hij er de laatste jaren niet meer aan toe om zich intensief met zijn verzamelobject bezig te houden. Een min of meer representatief deel van zijn verzameling konden we bekijken. Naast een aantal 17e-eeuwse exemplaren van Nederlandse makelij waren vooral de Goudse ovovide modellen - met name type g van Duco - vertegenwoordigd. (1) Onder meer het wapen van Gouda, de Franse lelie en de initialen BVB kwamen als merk veel voor. De pijpen uit de collectie Romanow dateren voornamelijk uit de tweede helft van de 18e eeuw.

De collectie van de heer Zimmermann bleek voor de Nederlandse pijpelogen vooral interessant te zijn, met name de Poolse imitaties van Goudse pijpen, afkomstig van twee pijpenstorten. De een is gevonden in 't plaatsje Zborowski (Silezië) in de buurt van het vroegere Breslau, de andere - een pas ontdekte pijpenstort - is Roscin. Laatstgenoemd plaatsje ligt in de buurt van Mysliborz ten zuidoosten van Szcsecin (Stettin). Hier werd enige maanden geleden het pand van de voormalige pijpenfabriek gesloopt en werden door Zimmermann c.s. diverse kleipijpen aangetroffen. De datering van deze produkten is eind 18e-/begin 19e-eeuws. Aangezien Roscin in de nabijheid van het vroegere Königsberg ligt, mag worden aangenomen, dat de hier geproduceerde pijpen via Königsberg gedistribueerd werden.

*Een bezoek aan de collectie van E. Zimmermann. V.l.n.r.: D. Lesnikowski, A. Carmiggelt, K.M. Kowalskie, E. Zimmermann.
(Foto: K. Drenth)*

Een produktiecentrum van kleipijpen in Königsberg zelf, zo belangrijk als concurrent voor de Goudse pijpenmakers, aldus de Nederlandse literatuur, is er waarschijnlijk nooit geweest. (2) Dit vermoeden wordt versterkt door de vondst van kleipijpen in Zborowskie. Hier werd namelijk op een aantal misgebakken pijpen de naam BRESLAU aangetroffen, wat zou wijzen op Breslau - het huidige Wrocław - als produktieplaats. Breslau zal hier voor de pijpen uit Zborowskie (evenals Königsberg voor de pijpen uit Roscin) als distributiecentrum zijn opgetreden.

De achteruitgang van de import van Goudse pijpen na het midden van de 18e eeuw door de protectiemaatregelen en de opkomst van Zborowskie is ook archeologisch vast te stellen in Polen. (3) Dit geldt echter niet voor vondsten in en om Gdansk (bijv. voor de kleipijpen uit de collectie Romanow, waar de nadruk ten slotte op de tweede helft van de 18e eeuw ligt), omdat Gdansk pas vanaf 1793 bij Pruisen komt en dus tot die tijd een stad was, waar de Goudse pijpenmakers niet met protectiemaatregelen geconfronteerd werden.

Ten slotte nog iets over de organisatie van het pijpelogisch onderzoek in Polen. Daar bestaan diverse verenigingen die zich bezighouden met de folklore en geschiedenis van het tabaksgebruik. De studie van de kleipijp als bodemvondst in Polen is slechts enkele jaren oud. Sinds enige jaren hebben de Poolse verzamelaars van kleipijpen zich verenigd in de Clay Pipe Collectors Club Gdansk met een eigen blad Dawna Fajka Gliniana waarover u in het artikel POOLSE PIJPELOGIE elders in dit nummer kunt lezen.

Vermeldenswaard is dat in het voorjaar van 1989 een doctoraal-scriptie zal verschijnen van Piotr Chmielewski, student aan het archeologisch instituut van de universiteit van Warschau, waarin alle Poolse kleipijpvondsten geïventariseerd zullen worden. Ook de imitatie-Goudse pijpen zullen ongetwijfeld erin worden opgenomen. Voor de Nederlandse pijpelogen zal dit werk interessant zijn. Wellicht kan deze scriptie ook bij de beroepsarcheologen en -historici de aandacht vestigen op deze vondstcategorie, aangezien de pijpelogie in Polen tot voor kort voor het grootste gedeelte door amateurs werd bedreven.

Oproep aan de Nederlandse pijpenverzamelaars

Een groot probleem voor de Poolse pijpelogen is, dat zij moeilijk toegang kunnen krijgen tot de literatuur die reeds in Engeland, Nederland etc. verschenen is. Niet alleen het taalprobleem is hiervan de oorzaak, maar vooral het feit dat de literatuur voor de Polen te duur is om aan te kunnen schaffen. Nederlandse pijpelogen zouden hun Poolse collegae kunnen helpen en wel bij de realisering van het volgende project. Over enige maanden zal het regionale museum van Mysliborz worden omgebouwd tot een tabacologisch museum/- studiecetrum. Dit alles vindt plaats n.a.v. de pijpenvondsten die door Zimmermann c.s. zijn gedaan bij het naburige plaatsje Roscin. De heer Zimmermann, die zijn gehele collectie aan dit museum schenkt, heeft mij nadrukkelijk verzocht om aan de Nederlandse pijpelogen te vragen of zij nog posters, brochures, boeken etc. bezitten die zij dubbel hebben en/of willen afstaan aan voornoemd museum. Het adres hiervan is:

Muzeum regionalne
Ul. Boh. Warszawy 74
74-300 Mysliborz

U kunt uw bijdrage ook opsturen naar ondergetekende, die om de portokosten te drukken, in één keer een pakket naar Polen zal zenden. Wanneer u zo vriendelijk bent om op deze wijze aan de opbouw van dit museum bij te dragen, zullen de Poolse collegae

u dankbaar zijn. Mogelijk kan dit een begin zijn van een Nederlands-Poolse uitwisseling op pijpelogisch gebied, want tijdens het bezoek aan Polen is wel gebleken, dat pijpenverzamelaars uit beide landen elkaar veel interessants te vertellen hebben.

A. Carmiggelt

NOTEN

- 1 D.H.Duco. Merken van Goudse pijpenmakers 1660-1940. Lochem 1982
- 2 Zover we nu weten bestaan er bovendien geen archivalische berichten die aantonen dat er in Königsberg daadwerkelijk kleipijpen geproduceerd zijn.
- 3 Mondelinge mededeling E. Zimmermann te Gdansk

Vraagt uitsluitend
VAN DER WANT'S PIJPEN
met naam
op den steel

F^a. P. VAN DER WANT.Gzn.
:: Pijpenfabrikant ::
OPGERICHT 1630.
GOUDA (Holland)
Speciale Exportverpakking

Let s. v. p. op het juiste adres.

UIT: DE SIGARENWINKELIER 1907